

La veu melodiosa

Carles Montpart Tura

El 13 de juny de 2021 Montserrat Roig hagués complert setanta-cinc anys. La seva mort prematura quan acabava de fer-ne quaranta-cinc va estroncar una carrera literària que en aquell moment ja era d'una extensió i d'una qualitat inqüestionables. Amb motiu d'aquesta efemèride, a finals de l'any passat es va reeditar la seva darrera novel·la. Aprofitem l'ocasió per repassar la seva trajectòria literària i per parlar breument d'aquest text, La veu melodiosa.

M Orígens burgesos

Montserrat Roig i Fransitorra (Barcelona, 1946–1991) va néixer en el si d'una família de la petita burgesia liberal de la dreta de l'Eixample, i era la sisena filla de set germans. Va estudiar primària a l'escola Divina Pastora de l'Eixample i després va cursar secundària a l'Institut Montserrat de Sant Gervasi. El seu pare, Tomàs Roig i Llop, fou un conegut advocat i escriptor que havia estat director de la revista "Catalunya Ràdio", portaveu de l'emissora Ràdio Associació de Catalunya, i que havia conreat tant la novel·la com el conte, activitat que quedà força escapçada amb el final de la Guerra Civil. La seva mare, Albina Fransitorra Aleñà, una dona avançada al seu temps —d'esquerres, feminista i independentista— va escriure articles, contes i assaigs, una vocació per les lletres que va abandonar per criar els set fills. Més endavant, amb seixanta anys, va aprendre a conduir i es va matricular a la carrera de Filologia Catalana, que va acabar el 1970. Montserrat Roig va viure gairebé sempre a l'Eixample —concretament al carrer Bailèn, de petita al número 37 i de gran al 41— un barri que serà l'escenari de moltes de les seves novel·les.

L'any 1961, amb només quinze anys, Montserrat Roig va ingressar a l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (EADAG), la qual cosa li va permetre, de ben jove, entrar en contacte amb els ambients culturals i intel·lectuals de l'antifranquisme militant. Aquí és on va conèixer, entre d'altres, l'escriptora

Montserrat Roig

Maria Aurèlia Capmany —que havia fundat l'escola amb Ricard Salvat—, el dramaturg Josep Maria Benet i Jornet i la fotògrafa Pilar Aymerich, tres persones que la influenciarien molt i amb qui va establir una amistat que

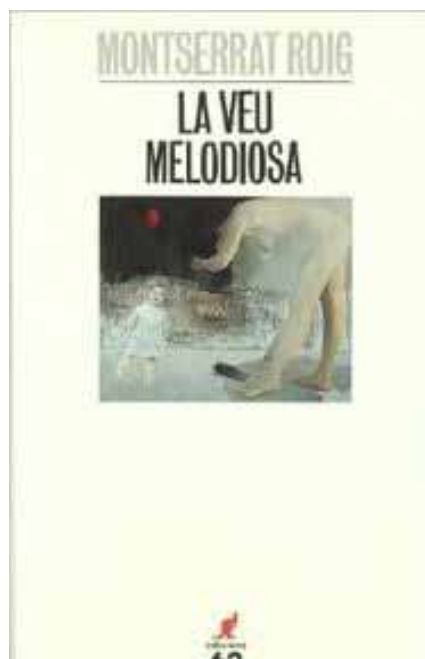
duraria tota la vida. L'any 1968 es va llicenciar en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, una carrera que havia començat l'any 1963 i que havia complementat amb les classes clandestines que feia Joaquim Molas, a qui l'autora va considerar sempre un mestre. Doctorada des del 1970, durant el curs 1972-1973 va ser lectora de castellà a la universitat de Bristol i posteriorment va fer estades com a professora a Glasgow i a Phoenix.

Montserrat Roig es va casar als vint anys amb l'arquitecte Albert Puigdomènech, un dels dirigents del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB) i amb qui va tenir el seu primer fill, Roger. Se'n separà al cap de tres anys i l'any 1972 va iniciar una relació sentimental amb Joaquim Sempere i Carreras, director de la revista *Treball* del PSUC, amb qui va tenir, l'any 1975, el seu segon fill, Jordi.

El compromís polític

Des de ben jove, Montserrat Roig va participar en els moviments de protesta d'estudiants que es feien a les darreries del franquisme a Barcelona. Als inicis dels estudis a la Universitat de Barcelona, va ser membre d'Universitat Popular (UP), branca juvenil i estudiantil de l'organització Força Socialista Federal (FSF). En dissoldre's aquest partit, es va afiliar al PSUC un cop acabada la carrera.

Roig participà, entre d'altres, en dos esdeveniments importants de la lluita contra la dictadura franquista d'aquells anys. El primer, amb vint anys, va ser la Caputxinada, l'assemblea constituent del SDEUB, que va tenir

lloc el març de 1966 al convent dels Caputxins de Sarrià, on la policia va mantenir encerclat el convent durant tres dies per una reunió que havia de durar una tarda. A dins s'hi van aplegar uns cinc-cents estudiants, alguns professors i una trentena d'intel·lectuals entre els quals hi havia Maria Aurèlia Campmany, Salvador Espriu, Pere Quart, Josep Maria Castellet o Josep Benet. El segon, la participació en la tancada de 250 intel·lectuals a l'abadia de Montserrat el desembre de 1970, en protesta contra el procés de Burgos, consell de guerra sumaríssim contra 16 militants bascos d'ETA. L'èxit de participació i la repercussió pública d'aquests fets propicià la creació de l'Assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans, plataforma a la qual Montserrat Roig es vincula i en què participa activament.

L'any 1970 l'escriptora abandona el PSUC coincidint amb el trencament del seu matrimoni i l'inici més seriós de la seva carrera literària, però torna a afiliar-s'hi en aprovar-se la llei antiterrorista. En aquests anys participa en múltiples trobades intel·lectuals, entra a formar part de la junta de l'Ateneu Barcelonès i esdevé candidata per la circumscripció de Barcelona en la llista del seu partit a les eleccions a corts espanyoles del 1977.

Una sòlida carrera literària i periodística

El primer premi literari que va guanyar Montserrat Roig va ser el de prosa dels Jocs Florals de Caracas (Veneçuela), per un treball titulat *La falç*, quan tenia dinou anys. Més endavant, l'any 1969 va

guanyar el de Sant Adrià del Besòs amb la narració *La ciutat dels tristos destins* i també el Serra d'Or per a joves escriptors amb el seu primer reportatge, un retrat de la seva generació amb entrevistes a Josep Maria Benet i Jornet, Ovidi Montllor i Joan-Lluís Marfany, acompanyat de fotografies de Pilar Aymerich. L'any 1970 guanya el premi Recull de Blanes amb la narració "Aquella petita volta blava".

Aquest mateix any, mentre participa en la tancada del monestir de Montserrat, l'escriptora rep la notícia que acaba de guanyar el premi Víctor Català amb el recull de narracions *Molta roba i poc sabó... i tan neta que la volen* (1971). Es tracta d'un primer llibre on, amb tècniques realistes i psicològiques, l'autora descriu la generació universitària nascuda a la postguerra, un tema que reapareixerà posteriorment a la novel·la *Ramona, adéu* (1972), i que serà l'inici d'una trilogia que es completarà amb *El temps de les cireres* (1977, premi Sant Jordi 1976), i *L'hora violeta* (1980). Un conjunt novel·lístic on es construeix una crònica barcelonina del segle XX des de la mirada, el protagonisme i la problemàtica de les dones de tres generacions de les famílies Ventura-Claret i Miralpeix.

A la dècada dels vuitanta Montserrat Roig inicia un segon cicle narratiu amb novel·les com *L'òpera quotidiana* (1982), *La veu melòdica* (1987) i els relats *El cant de la joventut* (1989), que quedà malauradament interromput per la seva prematura mort.

La militància activa de l'escriptora

en el camp polític i en el feminisme actiu va impregnar també la seva obra periodística i assagística. Roig és autora de la biografia *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució* (1976), del monumental assaig històric *Els catalans als camps nazis* (1977, premi Crítica Serra d'Or 1978) —un llibre escrit a partir de la proposta i el finançament que li va fer arribar Josep Benet— i de la crònica i testimoni del setge de Leningrad *L'agulla daurada* (1985, premi Nacional de Literatura Catalana 1986), un llibre fruit d'una estada de diversos mesos a Rússia convidada per l'editorial Progrés de Moscou.

La clara voluntat que tenia des del principi Montserrat Roig de dedicar-se professionalment a la literatura, va fer que optés també per l'exercici del periodisme, sovint en castellà, única activitat que aleshores la podia sostenir econòmicament. És per això, doncs, que col·laborà assíduament a diversos mitjans escrits com ara "Tele-exprés", "Destino", "Triunfo", "Cambio 16" o "Serra d'Or", on va destacar en el gènere de l'entrevista —una tasca que recollí parcialment a *Retrats paral·lels* (3 vol., 1975-1978)—, i també al circuit català de TVE, on va conduir amb gran èxit de públic un programa d'entrevistes que posteriorment editarà en la sèrie *Personatges* (2 vol., 1979). Tant en un mitjà com en l'altre, i amb la intenció de restituir el fil de la cultura catalana que el franquisme havia intentat tallar, Montserrat Roig va donar veu a personatges clau del món cultural català com Pere Calders, Joan Brossa, Miquel Martí i Pol, Mercè Rodoreda —una

MONTSERRAT ROIG

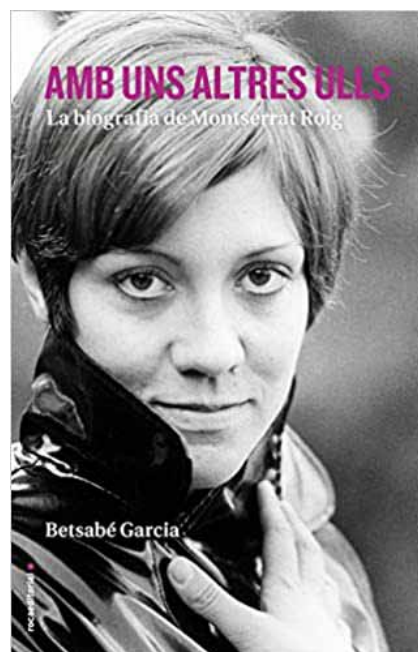
L'agulla daurada

escriptora de la qual en reconeixerà constantment el mestratge—, Avel·lí Artís Gener, Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés, Francesc de Borja Moll o Maria Aurèlia Capmany, i també a d'altres de més joves que n'eren el relleu, com Ovidi Montllor, Lluís Llach o Maria del Mar Bonet.

Feminisme militant

Montserrat Roig deia que no havia conegut el masclisme fins a la universitat, perquè a casa seva tant la seva mare com la seva àvia tenien opinió pròpia i personalitat. A la universitat, però, i en el context de la lluita antifranquista, l'escriptora es va adonar de l'alt grau de masclisme que hi havia entre els seus dirigents. Adonar-se d'aquest fet la va anar portant a vincular-se amb el feminisme, especialment de la mà de Maria Aurèlia Capmany. Aquesta reivindicació feminista la fixà en llibres com *¿Tiempo de mujer?* (1980), *Mujeres en busca de un nuevo humanismo* (1981) o *El feminismo* (1984), en l'obra de teatre *La reivindicació de la senyora Clito Mestres*, estrenada el 1991 i publicada, pòstumament, el 1992, i en el recull d'assaigs sobre tema literari *Digues que m'estimes encara que sigui mentida* (1991). El feminisme, però, impregna tota la seva obra novel·lística, on l'autora dona veu i fa visibles dones de diverses generacions que històricament havien estat silenciades o presentades a través de mirades exclusivament masculines. Després de la seva mort es va recollir el conjunt dels seus articles publicats des del 1990 al diari "Avui" al volum *Un pensament*

de sal, un pessic de pebre: dietari obert (1990-1991) (1992).

Montserrat Roig va ser membre de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i vicepresidenta de la seva Junta Territorial del Principat de Catalunya (1989-1990). Morí a la Clínica del Pilar de Barcelona el 1991, víctima d'un càncer de mama contra el qual lluitava des de feia un any. La Biblioteca Pública Central de Sant Feliu de Llobregat porta el seu nom com a homenatge.

La seva última novel·la

Com dèiem al principi, la commemoració del setanta-cinquè aniversari del naixement de Montserrat Roig ha propiciat la reedició de la seva última novel·la, *La veu melodiosa* (Edicions 62, 2021), publicada originalment l'any 1987, quan l'autora tenia quaranta-un anys. Betsabé García, l'autora de *Amb uns altres ulls. La biografia de Montserrat Roig* (Roca editorial, 2016), hi signa un postfaci en què dona al lector actual algunes de les claus d'interpretació d'una de les novel·les més singulars i en algun moment críptica d'aquesta autora. Després d'afirmar que l'obra és "una novel·la sobre el principi de la creació, sobre el llenguatge i els seus límits" ("La forma de la transgressió", p. 146), explica que Roig "sembla fer un pas més i passa [del] llenguatge dialèctic propi de la seva narrativa anterior, de tall realista, al no-llenguatge de la transgressió forçosament simbòlic, bíblic, mític, poètic, i que irromp amb la resplendor d'un llampec en el seu univers creatiu" (ibíd., p.149-150). Aquest canvi d'enfocament és, precisament, el que pot desconcertar el lector del cicle de novel·les de Montserrat

Roig sobre la burgesia barcelonina que conformen *Ramona, adéu, El temps de les cireres* i *L'hora violeta*. Segons Betsabé Garcia "*La veu melodiosa* suposa un viratge en la seva trajectòria en el qual decideix desfer-se del llast de la història, del pes dels fets" (ibíd., p. 152).

La novel·la narra —traçant un buscat paral·lelisme amb el Job bíblic— el naixement, l'ascensió i la caiguda de l'Espardenya, un noi de casa bona nascut durant la guerra que, cultament educat a casa per un avi protector que no el vol exposar a la crua realitat de la societat, acabarà descobrint amb impotència l'horror del món que li ha tocat viure, un món contra el qual no hi ha rebel·lió ni dialèctica d'enfrontament possible, més enllà de la creació d'un de nou a través de la poesia. En paraules de Betsabé Garcia, "[...] al final de la novel·la, l'Espardenya s'adona que res no és com li havien ensenyat. El món no hi té res a veure. I de la mateixa manera que Déu no és l'oposat a Job, l'Espardenya descobreix que el món tampoc no és el seu adversari" (p. 154).

A propòsit d'aquesta novel·la, i després de manifestar que la idea li havia vingut a partir de la lectura del *Llibre de Job* ("És el que més m'agrada de la Bíblia perquè és el més laic") —llibre en què el protagonista es rebel·la contra Déu i, després de tot el patiment, Déu el premia, però no amb el paradís al Cel, sinó amb el paradís a la Terra—, Montserrat Roig deia el següent: "M'agrada molt aquesta idea perquè penso que el sofriment sempre és gratuït, que no val la pena sofrir, que és terrible, però que, a vegades, a causa del sofriment, pots estimar més el món i la humanitat. I d'aquí em va venir la idea de crear un personatge que primer viu al paradís i no coneix el que hi ha a fora. Quan ho coneix, veu la crueltat, la humiliació, coneix la tortura. A través d'aquest viatge estima més allò que té" (recollit per Aina Torres a *Montserrat Roig. La memòria viva*. Sembra Llibres, 2016, p. 46).

Maria Aurèlia Capmany, la gran amiga de l'autora, en la presentació de la novel·la a Barcelona en feia aquesta valoració: "*La veu melodiosa* és la més teatral

de les seves novel·les. Aquest Espardenya és un personatge inventat i mític que representa tota la gent de la nostra generació que el 1939 no vam voler acceptar allò que teníem davant dels ulls" (ibíd., p. 46). Estem al davant, doncs, d'una novel·la singular que sovint pren el to d'una paràbola, o d'una rondalla, i a través de la qual Montserrat Roig ens planteja els límits de la lluita contra la injustícia humana. El lector hi trobarà clares referències a la lluita antifranquista que va tenir lloc en el món universitari dels anys seixanta —en què l'autora, com hem vist, va participar activament— però al mateix temps s'enfrontarà a un text que

planteja una reflexió d'un abast més universal. Segons Betsabé Garcia, "L'autora va buscar i trobar una nova forma de narrar el mal que hi ha darrere els genocidis, l'extermini, la injustícia que clama al cel, l'horror tan incommensurable com el mateix Déu i el miracle de seguir creient per tornar a crear una vegada més, encara millor" (op. cit., p.156). Sens dubte, una gran invitació a la lectura. ■